

Bryologická exkurze na vápencové skály u Černotína

Bryological field trip to limestone outcrops near the village of Černotín

SVATAVA KUBEŠOVÁ¹, ZBYNĚK HRADÍLEK² & JANA TKÁČIKOVÁ³

1) Moravské zemské muzeum, Botanické oddělení,

Hviezdoslavova 29a, CZ-627 00 Brno; e-mail: skubesova@mzm.cz

2) Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra botaniky,

Šlechtitelů 27, CZ-783 71 Olomouc-Holice; e-mail: zbynek.hradilek@upol.cz

3) Muzeum Beskyd Frýdek-Místek,

Hluboká 66, CZ-738 01 Frýdek-Místek; janatkacikova@seznam.cz

Abstract: A bryological field trip to the area near the village of Černotín (central Moravia, Czech Republic) took place on 30 September 2017. Limestone rocks, arable fields and river gravel bars were surveyed. Red List species *Didymodon luridus* (category Lower Risk – near threatened), *Chiloscyphus cuspidatus*, *Ch. pallescens*, *Brachythecium campestre*, *Bryum gemmiferum*, *Campylophyllopsis calcarea* and *Mnium lycopodioides* (all category Least Concern – attention) were recorded among other finds.

Keywords: arable fields, bryophytes, central Moravia, river gravel bars

Taxonomické pojetí a nomenklatura: Kučera et al. 2012

Poslední exkurzi Moravskoslezské pobočky ČBS v roce 2017 jsme uskutečnili v sobotu 30. září a věnovali ji mechorostům. Cílem byly vápencové skalky podél železniční trati jihovýchodně od Černotína. Vedení exkurze pro deset účastníků se ujali Z. Hradílek, S. Kubešová a J. Tkáčiková.

Sešli jsme se v 9 hodin na železniční stanici Černotín a exkurzi jsme zahájili ukázkou několika drobných mechorostů rostoucích na přilehlých polích. Mechorostry různých agrocenóz jsou stále nedostatečně prozkoumané a mohou se mezi nimi vyskytovat i vzácné přehlížené druhy (cf. Man 2013). Výzkum diverzity mechorostů v agrocenózách stojí v pozadí výzkumu diverzity mechorostů jiných biotopů. Nejsou k dispozici téměř žádné údaje o vztahu diverzity polních mechorostů a typu pěstované plodiny či způsobu polního hospodaření (Preston et al. 2010). Bohužel jsme neobjevili žádný z hlevíků, které jsme na tomto stanovišti očekávali. Našli jsme pouze běžné druhy například prutník stříbřitý (*Bryum argenteum*), trhutku obecnou (*Riccia sorocarpa*) a kroucenec bezštetý (*Tortula acaulon*).

Po naučné stezce jsme pokračovali směrem k vodnímu mlýnu Černotín, kde na vzrostlých lípách byla k vidění řada epifytických rostoucích mechorostů jako prutník moravský (*Bryum moravicum*), stejnozoubek mnohoplodý (*Leskea polycarpa*; obr. 1), šurpek chluponosný (*Orthotrichum diaphanum*), rourkatec bradavčitý (*Syntrichia papilosa*), r. poduškovitý (*S. virescens*) aj. Přítomnost epifytických mechorostů ovlivňují stáří dřeviny, struktura borky a její schopnost zadržovat vodu, pH a obsah živin (Shaw & Gof-

Obr. 1. Epifyticky rostoucí mech stejnozoubek mnohoplodý (*Leskea polycarpa*). – Obr. 2. Stará plachta s bohatým porostem mechů. – Foto S. Kubešová

finet 2000). Také jsme tu pozorovali, jak mechy dokázaly osídlit antropogenní substrát – plastovou plachtu (obr. 2). Rostly na ní obecné časté druhy rokýtek obecný (*Amblystegium serpens*), rourkatec obecný (*Syntrichia ruralis*) a také dva epifytické mechy, šurpek nízký (*Orthotrichum pumilum*) a lžičník tupolistý (*Nyholmiella obtusifolia*).

Už mnohem obtížněji jsme postupovali dále podél zarostlého vodního kanálu k Bečvě, kde mapa slibovala vápencové výchozy. Prodírání náletem se nám vyplatilo a objevili jsme jak zarostlé výchozy pod železniční tratí, tak osluněné skalky nad ní. Průzkum na exponovaných i na zastíněných místech potvrdil několik kalcifilních druhů, např. čepičatku točivou (*Encalypta streptocarpa*), řetízkovec štíhlý (*Pseudoleskeella catenulata*) a vijozub zkroucený (*Tortella tortuosa*).

Čekala nás nejobtížnější část exkurze – přesun na mohutné šterkové náplavy, které se na Bečvě u Černotína začaly vytvářet zpřírodněním toku po povodni v roce 1997. Po překonání lužního lesa a vzrostlých kopřiv jsme se dostali na horní nejvyšší část lavic tvořených jak z jemnozrnného, tak hrubozrnného materiálu. Na jemnozrnném písčitém podkladu rostla řada pionýrských druhů – prutník stříbřitý, p. dvoubarevný (*Bryum dichotomum*), rohozub nachový (*Ceratodon purpureus*) a patřásnatka Hornschuchova (*Pseudocrossidium hornschuchianum*). Celé území – přesněji koryto Bečvy a přilehlé zbytky lužních lesů v úseku od Hustopečí nad Bečvou po Černotín – je ohroženo stavbou vodního díla (přehrady) Skalička. Proto bylo motivací pro letošní terénní exkurze projít tato místa a pokusit se shromáždit maximum údajů o současné druhové skladbě, v našem případě mechorostů. Našli jsme osm druhů játrovek a 62 mechů, z toho jeden druh je blízky ohrožení (LR-nt) – pározub bleďozlutý (*Didymodon luridus*) a šest je

zasluhujících pozornost (LC-att) – křehutka špičatá (*Chiloscyphus cuspidatus*), k. bledá (*Ch. pallescens*), baňatka ladní (*Brachythecium campestre*), prutník množilkonosný (*Bryum gemmiferum*), mechovec vápencový (*Campylophyllopsis calcarea*) a měřík plavuňovitý (*Mnium lycopodioides*).

Část účastníků exkurze se po prozkoumání šterkových lavic vydala zpět do Černotína, část pokračovala do Špiček, kam směřovala i první letošní jarní exkurze. Sezónu jsme tak uzavřeli na stejném místě jako na jaře – ve stylové hospůdce Na Kačeně.

Použité zdroje

- Kučera J., Váňa J. & Hradílek Z. (2012): Bryophyte flora of the Czech Republic: updated checklist and Red List and a brief analysis. – Preslia 84: 813–850.
- Man M. (2013): Mechorosty agrocenóz. – Ms. – Bakalářská práce. [Depon. in: Knihovna katedry botaniky, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova].
- Preston C. D., Hill M. O., Porley R. D. & Bosanquet S. D. S. (2010): Survey of the bryophytes of arable land in Britain and Ireland 1: A classification of arable field assemblages. – Journal of Bryology 32: 61–79.
- Shaw A. J. & Goffinet B. (2000): Bryophyte Biology. – Cambridge University Press, Cambridge.

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili Z. Hradílek, S. Kubešová a J. Tkáčiková)

Nálezy označené (BRNM) jsou dokladovány v herbáři Moravského zemského muzea v Brně, nálezy označené (FMM) jsou dokladovány v herbáři Muzea Beskyd Frýdek-Místek, nálezy označené (ZH) jsou dokladovány v soukromém herbáři Z. Hradílka.

Seznam lokalit

1. Černotín (distr. Přerov): strniště na poli 50 m J od železniční zastávky až okraj obce 150 m JJV od železniční zastávky, 250 m n. m. (49°31'36"N, 17°46'23"E)
2. Černotín (distr. Přerov): bývalý vodní mlýn 500 m JZ od železniční zastávky až dřevinami zarostlý náhon a pole se strništěm 900 m V od železniční zastávky, 250 m n. m. (49°31'38"N, 17°46'56"E)
3. Černotín (distr. Přerov): skalky u železniční trati 1 km VSV od železniční zastávky, 260 m n. m. (49°31'46"N, 17°47'15"E)
4. Černotín (distr. Přerov): okraj náspu a okolí železničního mostku 1,3 km VSV od železniční zastávky, 260 m n. m. (49°31'55"N, 17°47'23"E)
5. Černotín (distr. Přerov): náplav řeky Bečvy 1,6 km VSV od železniční zastávky, 260 m n. m. (49°32'01"N, 17°47'35"E)

játrovky

Chiloscyphus cuspidatus (LC-att): 3 (BRNM, FMM); *Chiloscyphus pallescens* (LC-att): 3 (BRNM);
Chiloscyphus profundus: 3;
Marchantia polymorpha: 2;
Porella platyphylla: 3;
Radula complanata: 3 (ZH); *Riccia glauca*: 1 (BRNM); *Riccia sorocarpa*: 1.

mechy

Abietinella abietina: 3 (FMM); *Amblystegium serpens*: 2 (BRNM), 3 (ZH); *Anomodon attenuatus*: 3 (FMM); *Anomodon viticulosus*: 3 (FMM); *Atrichum undulatum*: 2;
Barbula unguiculata: 1 (BRNM, FMM), 3; *Brachytheciastrum velutinum*: 2, 3 (ZH); *Brachythecium albicans*: 3 (FMM, ZH); *Brachythecium campestre* (LC-att): 3 (BRNM); *Brachythecium glareosum*: 3 (BRNM); *Brachythecium rutabulum*: 2; *Brachythecium salebrosum*: 2 (BRNM, FMM); *Bryoerythrophyllum recurvirostrum*: 3 (BRNM, FMM, ZH); *Bryum argenteum*: 1 (FMM), 3; *Bryum dichotomum*: 4, 5 (FMM); *Bryum gemmiferum* (LC-att): 5 (BRNM); *Bryum klinggraeffii*: 1 (BRNM); *Bryum moravicum*: 2 (BRNM); *Bryum rubens*: 3 (BRNM); *Bryum* sp.: 1, 5;
Campylophyllopsis calcarea (LC-att): 3 (ZH); *Ceratodon purpureus*: 1; *Cirriphyllum piliferum*: 3 (BRNM);
Dicranella staphylinia: 1 (BRNM), 2; *Dicranella varia*: 2 (BRNM); *Didymodon luridus* (LR-nt): 3 (BRNM); *Didymodon rigidulus*: 3 (BRNM); *Didymodon* sp.: 3 (FMM, ZH);
Encalypta streptocarpa: 3; *Ephemerum* cf. *minutissimum*: 1 (BRNM); *Eurhynchium angustirete*: 3 (BRNM);
Fissidens taxifolius: 2, 3 (FMM); *Funaria hygrometrica*: 4;
Grimmia pulvinata: 3 (BRNM, FMM, ZH);
Homalia trichomanoides: 2 (BRNM); *Homalothecium lutescens*: 3 (BRNM, FMM, ZH); *Hypnum andoi*: 2 (BRNM); *Hypnum cupressiforme* var. *cupressiforme*: 3 (ZH);
Leskea polycarpa: 1, 2 (BRNM, FMM), 3 (ZH);
Mnium lycopodioides (LC-att): 2 (BRNM);
Nyholmiella obtusifolia: 2 (BRNM);
Orthotrichum affine var. *affine*: 2 (FMM); *Orthotrichum anomalum*: 1, 3; *Orthotrichum diaphanum*: 1 (FMM); *Orthotrichum pumilum*: 2; *Orthotrichum speciosum*: 3; *Oxyrrhynchium hians*: 2;
Plagiomnium affine: 2, 3 (FMM); *Plagiomnium cuspidatum*: 3 (FMM, ZH); *Plagiomnium rostratum*: 3 (BRNM); *Plagiomnium undulatum*: 2; *Platygyrium repens*: 2; *Pseudocrossidium hornschruchianum*: 5 (BRNM, FMM); *Pseudeskeella catenulata*: 3 (FMM); *Pylaisia polyantha*: 2;
Rhynchostegium murale: 3 (BRNM);
Schistidium sp.: 3; *Sciuro-hypnum populeum*: 3 (BRNM, ZH); *Syntrichia papillosa*: 2 (BRNM, FMM); *Syntrichia ruralis* var. *ruralis*: 2 (BRNM), 3 (FMM, ZH); *Syntrichia virescens*: 2 (BRNM, FMM);
Tortella tortuosa: 3; *Tortula acaulon*: 1 (FMM); *Tortula subulata*: 2 (BRNM, FMM); *Tortula truncata*: 1 (BRNM).